

Dr Harijet Pas FRAJENRAJH (Dr. Harriet Pass FREIDENREICH)

JEVREJI BEOGRADA IZMEĐU RATOVA*

POSLE prvog svetskog rata, Beograd je postao glavni grad novostvorene Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Iako su delovi grada bili veoma oštećeni neprijateljskim bombardovanjem, po završenom ratu je započelo razdoblje naglog oporavka i razvoja. Kao i uvek, grad značajan po trgovini i zanatstvu i kao sedište jugoslovenske vlade, Beograd je privukao veliki broj pridošlica iz drugih krajeva zemlje, pa se stanovništvo samo između 1921. i 1931. više nego udvostručilo: sa 111.739 na 238.775 duša.¹

Međuratni Beograd je u velikom stepenu bio etnički i verski homogen: približno 85 posto stanovnika su bili Srbi pravoslavne vere, Katolika, uključujući ne samo Hrvate nego i Nemce, Mađare i druge Slovene, bilo je oko 9 posto, protestanata i muslimana po jedan posto, a ostatak od 4 posto bili su Jevreji.²

Socijalno-ekonomski profil Jevrejske opštine u Beogradu bio je u međuratnom razdoblju u stalnom porastu, sledeći primer grada kao celine. Jevrejsko stanovništvo glavnog grada je sa 4.844 duše prema popisu iz 1921, deset godina docnije poraslo na 7.000 lica.³ U Beogradu je 1939. živelo 10.388 Jevreja, od kojih je bilo 8.500 Sefarada i 1.888 Aškenaza.⁴ Pretežan deo toga rasta ne treba pripisivati velikom natalitetu, nego doseljavanju iz drugih krajeva, uključujući tu i Vojvodinu, Hrvatsku (Sloveniju) i Bosnu. Međutim, stopa rasta Jevreja u Beogradu, računajući prirodni priraštaj i novodoseljene, bila je nešto manja od opšte demografske ekspanzije grada. Stoga je njihov procenat u ukupnom broju stanovnika postepeno opadao.

Gotovo svi beogradski Sefardi su do kraja XIX veka živeli na Dorćolu, delu Beograda koji se sastojao od nekoliko blokova jugoistočno od Kalemegdana. Bogatiji Sefardi su 1870. počeli napuštati jevrejsku četvrt. Došlo je do dihotomije između *los de abajo* (ladino, »oni od dole«) koji su ostali i *los de arriba* (»oni od gore«) koji su se podigli na društvenim lestvicama i naselili se na Zareku, uglednijem delu na brežuljku iznad tramvajskih šina. Stari jevrejski kvart je snažno bombardovan za vreme prvog svetskog rata i mnogi njegovi stanovnici morali su tražiti

* Eaej je uglavnom zasnovan na komparativnoj studiji o jevrejskim opštinama u Beogradu, Zagrebu i Sarajevu koju je autor nazvao *Jevreji Jugoslavije: Istraživanje o zajednici*, Jewish Publication Society, Philadelphia 1979.

¹ Kraljevine Jugoslavije Opšta državna statistika (dalje: KJ-ODS), *Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31 januara 1921 godine, Državna štamparija, Sarajevo 1932*; KJ-ODS, *Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31 marta 1931 godine*, II, Državna štamparija, Beograd 1938.

² KJ-ODS, *Definitivni rezultati popisa 1921*.

³ Isto; KJ-ODS, *Definitivni rezultati popisa 1931*.

⁴ Arhiv Jugoslavije, Ministarstvo pravde, versko odeljenje (dalje: AJ-PVO), F185, Izveštaj SJVO u Beogradu po traženju Ministarstva pravde, Pov. br. 1235/39—15, 4/11/38.

novi dom.⁵ Na Dorćolu je bio 3.171 Jevrejin, što je predstavljalo 65 posto celokupnog jevrejskog stanovništva u Beogradu. Stara jevrejska okolina je izgubila mnogo od svog jevrejskog obeležja svakako zato što je samo 23 posto njegovog stanovništva bilo tada jevrejsko. Ostali Jevreji rasporedili su se u pet drugih delova grada: 10 posto u Varoši (tu je uključen i Zerek), 7 posto na Vračaru, 6,5 posto na Paliluli, 5 posto u Savamali i 5 posto na Terazijama. Međutim, u bogatom predgrađu Topčider-Senjak našlo se samo 18 Jevreja.⁶ Oni koji su otišli iz nižeg sloja jevrejskog kvarta popravili su svoj društveni položaj, ali nisu još bili stigli do vrha. U toku međuratnih godina, imućnije jevrejske porodice su nastojale da se presele sa Zereka u druge centralne poslovne delove prema Fišekliji, u noviju stambenu četvrt prema jugu.⁷

Za razliku od Sefarada, Aškenazi koji su pretežno stigli u Beograd u XX veku nisu nikad formirali sopstvenu enklavu. Na Dorćolu nisu stanovali u većem broju, nego su bili rasuti po raznim delovima grada, svuda gde su im to omogućavali finansijski prihodi.⁸ I tako dok je većina Sefarada ostala u ranijem jevrejskom kvartu, njihova bogatija braća, kao i Aškenazi uopšte, živeli su drugde u glavnom gradu.

Po vrstama zanimanja, beogradski Jevreji su se bitno razlikovali od svojih suseda. Oni su srazmerno više bili angažovani u trgovini i bankarstvu, manje u industriji i zanatima, više u slobodnim profesijama, manje u javnoj službi. I Sefardi i Aškenazi su najviše bili koncentrisani u zanimanjima srednje klase, naročito u trgovini i na gospodskim poslovima. Od 2.002 poreska obveznika u Sefardskoj opštini uoči drugog svetskog rata, 27 posto su bili trgovci, 21 posto činovnici ili nameštenici, 8 posto zanatlije i 4 posto lekari ili inženjeri. Od 1.091 aškenaskog jevrejskog obveznika bilo je 20 posto trgovaca, 25 posto činovnika, 6 posto zanatlija i 8 posto iz reda slobodnih profesija.⁹ Tako je kod Aškenaza bilo srazmerno više slobodnih profesija i činovnika, a kod Sefarada više trgovaca, ali je kod obe grupe upadljiva sličnost vrsta zanimanja.

Međutim, opštinski poreski spiskovi kao osnovica za većinu tih analiza ne pružaju potpunu sliku zanimanja Jevreja. Oni obuhvataju samo glave domaćinstava i samce, a isključuju sva lica koja ne zarađuju dovoljno da bi plaćala porez. Nadalje, iz tih izvora nije moguće doći do tačne procene učešća jevrejskih žena na tržištu radne snage. Prema beogradskim poreskim spiskovima iz 1940. godine, 405 od 3.193 poreska obveznika, tj. 13 posto, bile su žene: 235 Sefardkinja i 140 Aškenaskinja. Dalja analiza pokazuje da su 67 posto od ukupno 76 posto Sefardkinja i 55 posto Aškenaskinja poreskih obveznika bile ili domaćice, vlasnice nepokretnosti, ili »neuposlene«, dok su ostale, tj. 33 posto, bile većinom činovnice, trgovci ili modni stručnjaci. Bilo je šest žena lekara (dve Sefardkinje i četiri

⁵ A. Alkalaj, »Život i običaji u nekadašnjoj jevrejskoj mahali«, *Jevrejski almanah* za 1961—62, str. 82.

⁶ KJ-ODS, *Definitivni rezultati popisa 1921.*

⁷ »Beogradska pisma — Na Zereku«, *Zidov*, XVIII, br. 51, 21/12/34, str. 4; »Beogradska pisma — Kroz Fišekliju«, *Zidov*, XVIII, br. 52, 28/12/34, str. 5.

⁸ »Beogradska pisma — Malo kod Aškenaza«, *Zidov*, XIX, br. 3, 18/1/35, str. 4; Jevrejski istorijski muzej, reg. br. 217/10, F dok. K11, Spisak obveznika verskog prinosa jevrejske Aškenaske verolispovedne opštine u Beogradu za 1941 godinu; Spisak rezreza glavnog opštinskog verskog prilaza za 1940. godinu.

⁹ Isto.

Aškenaskinje), tri učiteljice i jedna inženjerka (sve Aškenaskinje).¹⁰ Međutim, ti podaci nisu dovoljni da bi se utvrdilo koliko je jevrejskih žena bilo zaposleno van kuća.

Pored vrste zanimanja potrebno je da se razmotri i pitanje relativne imućnosti. U Sefardskoj opštini 1932. godine su od 1.297 poreskih obveznika bila 102 (ili 8 posto) u najvišoj grupi i plaćali su između 2.000 i 10.000 dinara; 207 domaćinstava je bilo u srednjoj grupi i plaćalo 500—1.800 dinara; 599 (46 posto) našlo se u nižoj grupi s porezom od 100 do 400 dinara, dok je 320 domaćinstava (25 posto) plaćalo minimum od 50 dinara. Ostalo je 400 porodica koje su bile suviše siromašne da bi plaćale porez, a među njima su 175 označene kao nezaposlene i siromašne. Razne opštinske ustanove obezbeđivale su redovnu pomoć za oko 40 starijih lica i 83 siromašne porodice, kao i prigodnu pomoć mnogim drugima, uključujući studente i šegrtse.¹¹ Međutim, za vreme godina depresije, oko jedne četvrtine poreskih obveznika Sefarada bili su oslobođeni poreza kao siromašni, oko polovine su bili u nižoj poreskoj grupi, a četvrtina u srednjoj i višoj finansijskoj kategoriji.

Pri upoređivanju, Aškenazi su pokazivali nešto veće učešće u srednjoj i višoj poreskoj grupi, sa oko trećinom poreskih obveznika koji su plaćali preko 500 dinara. Ostale dve trećine aškenaskih domaćinstava pripadale su nižoj kategoriji prihoda. Izgledalo bi da je zbog relativno velikog broja aškenaskih poreskih obveznika, prema ukupnom broju članova opštine, a s obzirom na finansijsko stanje, veoma mali broj bio oslobođen poreza, ako je takvih uopšte bilo.¹² Aškenazi su dakle imali srazmerno manje siromašnih i veći broj u višoj srednjoj klasi nego njihova sefardska braća. Mada nikako bogati kao grupa, beogradski Jevreji su u celini bili zaposleni sa prihodima i ekonomski samostalni.

JEVREJI I NJIHOVI SUSEDI

Jevreji glavnog grada, naročito Sefardi, bili su uglavnom prihvaćeni kao deo sredine i živeli su u prijateljskim odnosima sa svojim susedima. Srbi su domaće Jevreje smatrali za rodoljubive građane jer su hrabro učestvovali u balkanskim ratovima i prvom svetskom ratu. Oko šest stotina Jevreja borilo se zajedno sa Srbima kao oficiri ili vojnici; od njih je oko četvrtina poginula ili umrla od tifusa, a među tim žrtvama su 62 beogradska Jevrejina.¹³ Antisemitske manifestacije bile su u Beogradu retke sve do kasnih tridesetih godina, kad su se počele pojavljivati u štampi, na Univerzitetu i u zvaničnim, vladinim krugovima.¹⁴

¹⁰ Isto.

¹¹ Izveštaji sa svečanosti o prijemu dužnosti novozabrane Uprava i Odbora crkveno-školske jevrejske opštine u Beogradu 3. jula 1932. godine, štamparija „Polet“, Beograd 1932, 19—20.

¹² Spisak obveznika 1941.

¹³ Spomenica poginulih i umrlih srpskih Jevreja u Balkanskom i svetskom ratu 1912—1918, štamparija M. Karlića, Beograd 1927.

¹⁴ L. Ivanović, „Pojava antisemitizma u Jugoslaviji i beogradski Jevreji“ (neobjavljeni rukopis, bez datuma).

Beogradski Jevreji su aktivno učestvovali u javnom životu, naročito dvadesetih godina. Jevrejin Šemaja Demajo bio je izabran u Narodnu skupštinu 1927. kao radikalni poslanik, dok je veći broj Jevreja, i Aškenaza i Sefarada, po pravilu bio u lokalnom savetu, izabran na radikalskoj i demokratskoj listi. Pošto su se dobro snalazili u postojećim srpskim političkim partijama, Jevreji nisu smatrali za potrebno da pomažu neku zasebnu jevrejsku listu koja bi na lokalnim izborima predstavljala posebne jevrejske interese. U vreme diktature 1932, dr Isak Alkalaj, glavni rabin beogradske Sefardske opštine i Jugoslavije, imenovan je za senatora kao predstavnik svih Jevreja u zemlji.

Beogradski Jevreji, naročito rođeni Beograđani, u međuratnom razdoblju su se osećali u Beogradu kao u svojoj kući. Njihova deca su pohađala i javne osnovne i više škole, samo su uz nastavu imala jevrejsku veronauku koja je dopunjavala opšti nastavni program. Upotreba srpskohrvatskog jezika bila je široko korišćena u opštinama; razne jevrejske novine koje su se povremeno pojavljivale u međuratnom razdoblju bile su sve na srpskohrvatskom. Obe jevrejske opštine obavljale su svoje poslove na tom jeziku, a isto tako su se gotovo svi sastanci jevrejskih organizacija držali na srpskohrvatskom. Iako su Jevreji u javnom životu nastojali da se koriste srpskohrvatskim, prihvatanje tog jezika u privatnom životu nije bilo jedinstveno u svim krugovima.

Prema jugoslovenskom popisu iz 1931. godine, 4.285 Jevreja, ili 54 posto celokupnog beogradskog jevrejskog stanovništva, smatralo je srpskohrvatski svojim maternjim jezikom, 2.350 se izjasnilo za ladino (30 posto), dok se ostatak Jevreja izjasnio za nemački (8 posto), mađarski (5 posto), ili neki drugi strani jezik (3 posto).¹⁵ Srazmera domaćih koji su govorili srpskohrvatski izgleda da je bila znatno veća među Sefardima nego među Aškenazima. Bezmalobol trećina Sefarada zadržali su ladino kao glavni jezik, ali gotovo dve trećine sefardske zajednice su prihvatile srpskohrvatski. Naprotiv, izgleda da je preko 90 posto Aškenaza izjavilo da im je maternji jezik nejužnoslovenski. Možda bi se moglo oceniti da je taj broj kod Aškenaza veoma visok, ali treba imati barem donekle u vidu da su velika većina u Aškenaskoj opštini bile novopridošlice. Većina beogradskih Jevreja i celo omlađina generacija koja je vaspitana na srpskohrvatskom jeziku, 1941. godine su nesumnjivo znali srpskohrvatski, a veliki procenat i Sefarada i Aškenaza ga je verovatno smatrao za svoj maternji jezik.

Razni znaci pokazuju ne samo jezičko prilagođavanje beogradskih Jevreja nego i njihovu relativno laku integraciju u srpsku sredinu. Međutim, uspešno prilagođavanje sredini nije ni u kom slučaju značilo i potpunu asimilaciju. Vitalnost Jevreja i kao zasebne grupe može se najbolje ilustrovati snažnim jevrejskim opštinskim i organizacionim životom u Beogradu, posebno kod Sefarada.

¹⁵ Nemanja, Publikationsstelle Wien, *Die Gliederung der Bevölkerung des ehemaligen Jugoslawien nach Muttersprache und Konfession*, Beč 1943.

Lice spomenice povodom
25. godišnjice proslave
Srpsko-jevrejskog, pevačkog
društva

Naličje spomenice

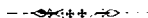

Spomenica Srpsko-jevrejskog ženskog društva "Dobrotvor"

БИБЛИОТЕКА
ОПШТИНЕ ГРАДА БЕОГРАДА

ШТАТУТИ
ЈЕВРЕЈСКОГ ЖЕНСКОГ ДРУШТВА

„Добротвор“

STATUTEN-ENTWURF

für den

ISR. FRAUENVEREIN

„Humanitas“

IN BELGRAD

Handwritten signature and number 3846 with a flourish.

DRUCK V. M. HOLOWITZ, BELGRAD

V. F. BROJNICKI

18226/51

Handwritten number 26 with a checkmark.

предати на чување српској епкенаско-еврејској црквеној општини, у Београду, под погодбом, да примљено друштвено имање преда као фонд каквом поузданом и корисном заводу на приплод, па приход од тога да уноси у фонд те тиме га умножава. У годишњем извештају своје приказиваће га као „депонирани фонд“, па ако би се доцније основало ново какво женско удружење, или би се поводом београдских еврејских жена основао ма какав други хуманитаран завод, тај ће се фонд употребити на ту циљу.

§ 40. Ови штатути ступају у живот и добијају важност и силу од дана кад их надлежна власт потврди.

Београд јануара 1899 год.

Јеловоља

председник друштва

Јосиф Волфнер

Јелена удова Др. Хирша

надзорник

благалник

Ема Лебл

Ема Волфнер

чланови одбора:

Лујиза Милер, Роза Штаин, Роза Хоровиц,
Јанка Лебл, Розалија Брил.

„Штатути српског епкенаско-еврејско-Женског друштва Добротвор“, — Управа града Београда на основу Чл. 4. и 5. закона о удружењима и јавним зборовима примила је на знање и одобравајући иста овим их по наплати два динара таксе тврди.

№ 2960.

По наредби

8. фебруара 1899. год.

Управника града Београда

Београд.

Члан

Н. Трпезић.

СРПСКО ЈЕВРЕЈСКО
ПЕВАЧКО ДРУШТВО

הנה אנו מוכנים
עליו מלאני הערמיתרני

Получено

Александар Неваски

№ 11
Београд
11. маја 1928

Српско
Јеврејско

Президент
Александар Неваски

Српско
Јеврејско

СЛАВИМО БОГА У ПЕСМИ.

ארק לאלהים בשיר מחלות.

Diploma Srpsko-jevrejskog društva, Beograd, 1928. godine

OPŠTINSKI ŽIVOT

Međuratni Beograd je imao dve zvanično priznate jevrejske opštine, Sefardsku i Aškenasku. Svi Jevreji koji su živeli u gradu ili okolini morali su po zakonu pripadati jednoj od tih opština i plaćati im porez. Zadatak opština je bio da obezbedi verske, vaspitne, dobrotvorne i kulturne potrebe svojih članova.

Praktično samostalni poreski obveznici muškarci imali su pravo glasa na izborima svojih opštinskih odbornika i predstavničkog saveta. Žene poreski obveznici dobile su pravo glasa u Aškenaskoj opštini 1933, a u Sefardskoj tri godine kasnije.¹⁶

Učešće glasača na izborima bilo je kod Sefarada veoma različito, zavisno od specifičnosti izbora. Na izborima s jednom listom bez protivničke liste, dvadesetih godina se jedva trećina birača s pravom glasa potrudila da preda svoje glasove, a na izborima 1938, na kojima su bile dve žestoko sukobljene stranke, glasanju je pristupilo preko 90 posto birača.¹⁷ Među Aškenazima je uvek manji broj članova bio aktivno angažovan na opštinskim poslovima.

Predsednik Aškenaske opštine u međuratnom razdoblju bio je dr Fridrih Pops, aktivni cionist, koji je posle 1933. bio na čelu i Saveza jevrejskih veroispovednih opština. U tom razdoblju su predsednici u Sefardskoj opštini bili Solomon Azriel, Rafailo Finci, dr Solomon Alkalaj, Šemaja Demajo, dr Jakov Čelebonović, dr Bukić Pijade i dr David Albala. Oni su bili različito orijentisani: Finci i Alkalaj su bili aktivno uključeni u sefardski pokret, Demajo i Čelebonović su bili »Srbi Mojsijeve vere«, a Pijade i Albala cionisti. U jevrejskom opštinskom rukovodstvu nalazili su se većinom relativno imućni, obrazovani i poslovni ljudi koji su bili sposobni i imali vremena i sklonosti da se posvete javnom radu. Kao što su bili aktivni u rukovođenju jevrejskim opštinama tako su se trudili da se istaknu i na drugim sektorima jevrejskog, ali i političkog života.

Pored zvaničnih jevrejskih opština koje su se starale o sinagogama i jevrejskim vaspitnim ustanovama i pomagale mnoge druge jevrejske stvari, te Hevra Kadiše (Društva za sahrane), u Beogradu je u međuratnom razdoblju postojala široka mreža jevrejskih kulturnih, sportskih i društvenih organizacija. Kod Sefarada je »Potpora« novčano pomagala siromašnim studentima, siročadi i šegrtima; »Bikur Holim« je pomagao bolesnima; »Anije Air«, »Milosrde« i društvo »Šemaja Demajo« pomagali su siromasima; »Hesed šel emet« i »Oneg Sabat — Gemilut Hasadim« starali su se o mrtvima. Dom za stare jevrejske muškarce i žene obezbeđivao je besplatan stan, hranu i lekove za stare i bolesne. Beogradska organizacija sefardskih Jevreja osnovana 1925. radila je na poboljšanju položaja Sefarada u celom svetu. Među ženama se Društvo jevrejskih žena isticalo u sefard-

¹⁶ Pravila Jevrejske veroispovedne opštine aškenaskog obrada u Beogradu, Beograd 1933; Pravila Jevrejske sefardske veroispovedne opštine u Beogradu, Beograd 1935.

¹⁷ A1, Ministarstvo vera (dalje: MV), 69, 23—41—29, pismo Crkvenoškolske jevrejske opštine, br. 853, do MV, 9/9/26: »Izbori za sefardsku opštinu u Beogradu«, Židov, XVI, br. 21, 27/5/32; Izbori u sefardskoj opštini«, Židov, XXII, br. 22, 3/6/38.

skom sektoru, dok je u aškenaskom radio »Dobrotvor«.¹⁸ Van tog ženskog kluba i »Hevra Kadiše«, Aškenaska opština nije osnovala nikakvo drugo dobrotvorno udruženje koje bi se staralo o siromašnima, bolesnima i starima. To se verovatno može pripisati relativno visokom standardu života Aškenaza u Beogradu i nepostojanju lokalne tradicije pošto su se nastanili ne tako davno, a uz to su sve jače želeli da se integrišu.¹⁹

Dok su sefardske i aškenaske opštine i dobrotvorne organizacije težile da ostanu gotovo potpuno odvojene, Bne Brit, razne lokalne cionističke organizacije i veći broj kulturnih društava su doprineli tome da se dva jevrejske grupe zbliže. »Loža Srbija« Nezavisnog reda Bne Brita je među svoja 124 člana imala većinu vodećih beogradskih Jevreja iz obeju opština. Ona je pomagala održavanje predavanja, podsticala diskusije o savremenim jevrejskim pitanjima i davala novac za lokalne, nacionalne i inostrane jevrejske ustanove.²⁰ Cionističke grupe u Beogradu bile su Jevrejsko nacionalno udruženje za žene (WIZO) i nekoliko omladinskih klubova, uključujući aktivni odeljak Hašomer Hacaira. Broj cionista u Beogradu koji su plaćali doprinos »Šeket« porastao je sa 778 u 1930. na 1.209 u 1939. godini.²¹ Najznačajnija jevrejska kulturna udruženja u međuratnom Beogradu bila su Srpsko-jevrejsko pevačko društvo, mešoviti hor sa repertoarom jugoslovenske i jevrejske muzike, društvo »Max Nordau« koje je pripremalo drame u srpskohrvatskom prevodu, te beogradska Jevrejska čitaonica koja je imala biblioteku i organizovala serije popularnih predavanja.²²

S obzirom na širok krug organizacija raznih vrsta, očigledno je da je beogradsko jevrejstvo imalo u međuratnom razdoblju veoma aktivan i snažan opštinski život. Stepenn učešća u jevrejskim aktivnostima je bio relativno visok, osobito kod Sefarada. Iako beogradski Jevreji nisu bili homogeni ni verski ni ideološki, ipak su različite grupe uglavnom uspevale da koegzistiraju u harmoniji.

Beograd kao glavni grad Jugoslavije obezbedio je pravo da postane nacionalno najvažnije središte za jevrejska pitanja. Savez jevrejskih veroispovednih opština, osnovan neposredno posle prvog svetskog rata, imao je tu svoje sedište, a njime su uglavnom upravljali beogradski jevrejski rukovodilci. Supremacija Beograda nije bila nesporna jer su se i Zagreb i Sarajevo borili za tu čast. Međutim, Beograd je kao grad sa rastućim i jakim jevrejskim stanovništvom nastavio da igra vodeću ulogu u jevrejskom životu Jugoslavije u toku dve decenije pre drugog svetskog rata.

¹⁸ M. de Majo, »Jevrejske ustanove u Beogradu«, *Godišnjak La Benevolencia i Potpora*, štamparija Mehanem Papp, Sarajevo 1933, 49—59.

¹⁹ »Beogradska pisma — Mesto kod Aškenaza«, *Zidov*, XIX, 16/1/35, str. 4.

²⁰ A.J. Fond masonskih loža u našoj zemlji, 100-23-103, 100-18-64; S. J. Alkalaj, »NOBB Loža Srbija u Beogradu«, *Jevrejski život*, I, br. 9, 23/5/24.

²¹ Izveštaj Saveznog odbora vijeću Saveza cionista Jugoslavije u Novom Sadu, 8 decembra 1930, Zagreb 1930; *Izveštaj Saveznom vijeću. SOJ u Banja Luci*, 24, 25 i 26 decembar 1939, Zagreb 1939.

²² M. de Majo, nav. članak, 52—55; Jevrejski istorijski muzej, Kut. 11, Beograd; A. Alkalaj, »Beleške o kulturnom životu Jevreja u Beogradu«, bez datuma.

Dr. Harriet Pass FREIDENREICH

S u m m a r y

THE JEWS OF BELGRADE BETWEEN THE WARS

The Jewish communities of Belgrade experienced a period of steady growth during the interwar years. By 1939, an estimated 10,388 Jews, 8,500 of whom were Sephardim and 1,888 of whom were Ashkena-im, were living in the capital.

During World War I, the old Jewish quarter had been heavily bombed and many of its inhabitants were forced to find new homes. In 1921, 65% of the city's Jews were still living in Dorćol, but increasing numbers of Jews, especially Ashkena-im and wealthier Sephardim, established residences elsewhere.

Both Sephardim and Ashkena-im were heavily concentrated in middle-class occupations, especially business and white collar jobs, with some professionals and artisans as well. The occupational structure of the two groups was very similar, but unlike that of their Serbian neighbors. It is difficult to determine how many Jewish women were employed outside the home during this period.

As far as distribution of wealth is concerned, during the early 'thirties, approximately one-quarter of the Sephardim were too poor to pay communal taxes, about one-half were in the lower tax brackets and the remaining quarter were in the middle to upper middle class range. The Ashkena-im demonstrated few poor and a slightly higher percentage of middle to upper range taxpayers.

In general, the Jews of the capital felt very much at home there and enjoyed a friendly relationship with their Serbian neighbors. Antisemitism was rare until the late 'thirties. Belgrade Jewish leaders participated actively in public life. The use of Serbo-Croatian was widespread within the Jewish communities.

A Sephardic and an Ashkena-ic community officially co-existed side-by-side. Sephardim tended to be more actively involved in communal activities than Ashkena-im. An extensive network of Jewish charitable, cultural, sports and social organizations functioned in Belgrade during the interwar years. For the most part, Sephardic and Ashkena-ic societies were segregated, except for B'nai Brith and the various Zionist associations, which helped bring the two groups together.

Interwar Belgrade experienced a very vital and vibrant Jewish life. The capital served as headquarters of the Federation of Jewish Religious Communities and its Jews played a leading role in Yugoslav Jewish affairs.